

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT

ART DEL SEGLE D'OR ESPANYOL

Coordinació: ARGELICH GUTIERREZ, MARIA ANTONIA

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	ART DEL SEGLE D'OR ESPANYOL			
Codi	100146			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història de l'Art i Gestió del Patrimoni Artístic	2	OBLIGATÒRIA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	2	4	
	Nombre de grups	1	1	
Coordinació	ARGELICH GUTIERREZ, MARIA ANTONIA			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	Hores presencials: 40 % (aproximadament). 60h Hores no presencials: 60 % (aproximadament). 90h			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català Altres: Castellà			
Distribució de crèdits	1 crèdit = 25 hores de treball de l'estudiant. Total: 150 h			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
ARGELICH GUTIERREZ, MARIA ANTONIA	mariaantonia.argelich@udl.cat	6	

Objectius acadèmics de l'assignatura

L'objectiu d'aquesta assignatura és conèixer els trets principals de l'Art del Segle d'Or a Espanya, aprofundint també, de forma puntual, en les aportacions d'alguns mestres cabdals de la pintura europea del segle XVII que han contribuït a definir el nou codi naturalista que va triomfar arreu d'Espanya i Europa.

Es tracta d'un dels moments creatius més grans de la història de la pintura hispana, culminada amb la figura de Velázquez, a qui dedicarem una atenció especial.

Competències

CG5 Ser competent en el maneig de bibliografia i eines de cerca de recursos bibliogràfics generals i específics, incloent-hi el seu accés per Internet

CT1 Adquirir una adequada comprensió i expressió oral i escrita del català i del castellà

CE4 Reconèixer de manera crítica les coordenades espai – temporals (diacronia i sincronia) i dels límits i interrelacions geogràfiques i culturals de la Història de l'Art

CE8 Desenvolupar i emprar conceptes bàsics sobre iconografia, com a clau per a la interpretació de les imatges

Continguts fonamentals de l'assignatura

1. Teoria i Concepte del Segle d'Or a Espanya i a Europa. Més enllà de 100 anys naturals. Un perllongat segle XVI i la fèrtil i qualitativa producció pictòrica del segle XVII
2. Clients, Mecenes i la nova consideració social dels artistes a la Espanya del Segle d'Or. Una Monarquia culta i col·leccionista. L'exemple de Felip IV
3. Arquitectura espanyola del Segle d'Or
4. Escultura espanyola del Segle d'Or
5. Pintura: Tots els camins europeus condueixen a Caravaggio. La gran lliçó del Naturalisme Caravaggesc
6. Els inicis del Naturalisme a Espanya. El Escorial i la València del Patriarca Ribera: Eugenio Cajés, Vicente Carducho, Juan B. Maíno, Nicolau Borrás i Joan Sarinyena
7. L'Escola de Toledo: Els bodegons de Juan Sánchez Cotán. Luis Tristán i Pedro Orrente
8. Francesc Ribalta: el primer gran pintor del Barroc Hispà

9. L'Escola de València: Juan Ribalta i Jerónimo Jacinto Espinosa
10. El Naturalisme i el Tenebrisme de José de Ribera
11. L'Escola Andalusà: Pacheco i Roelas
12. L'Escola Andalusà: Francisco Herrera el Viejo i Herrera el Mozo
13. Francisco de Zurbarán
14. Alonso Cano
15. Bartolomé Esteban Murillo
16. Juan de Valdés Leal
17. L'Escola Madrilenya (I): Juan Andrés Rizzi i Antonio de Pereda
18. L'Escola Madrilenya (II): Francisco Rizzi, Juan Carreño de Miranda i Claudio Coello
19. Velázquez: Etapa Sevillana
20. Velázquez: Primera Etapa Madrilenya i Primera Etapa Italiana
21. Velázquez: Segona Etapa Madrilenya i Segona Etapa Italiana
22. Velázquez: Tercera Etapa Madrilenya. Les Menines
23. Francisco de Goya i Lucientes

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	CODIFICACIÓ / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	Vegeu temari i cronograma	O1	1	41	64
Seminaris (S)	Taller de Metodològic			14	
Treballs (T)	Anàlisi d'una obra d'art	O2	Ind	2	25
Tutories (Tut)	Tutories programades. 1 referida a M, 1 referida a T i a S	O1 y O2	Ind	1	1
Altres (Alt)	S'anunciarà oportunament			0	
Evaluació (EV)	Prova escrita	O1, O2 i S	1	2	
TOTAL				60	90

O: Objectiu. G: núm. de grups implicats a l'activitat. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Pla de desenvolupament

El pla de desenvolupament de l'assignatura constarà de 4 blocs temàtics

Un **primer bloc** dedicat a qüestions teòriques: Teoria i concepte de Segle d'Or a Espanya i a Europa. Fent referència al context històric i social, a les fonts literàries, als artistes, a la clientela i a d'altres consideracions històriques, socials i culturals

Un **segon bloc** dedicat a l'arquitectura i escultura del Segle d'Or

Un **tercer bloc** compost per l'estudi dels grans pintors d'aquest esplendorós moment, il·lustrat també amb obres inèdites

I finalment un **quart bloc** en què l'alumne analitzarà una obra d'art d'aquest període reflectint tot allò après al llarg de les diverses sessions.

Sistema d'avaluació

- Prova escrita/oral / Examen Final (40%)
- Proves pràctiques (40%) Anàlisi d'un autor i la seva obra
- Taller de metodologia (10%)
- Assistència i participació activa en les classes i en les visites pràctiques (10%). Recordeu que és un tema important. Es valorarà un participació continua, crítica, activa i interessada.

"L'avaluació és continuada. Els estudiants que combinin els seus estudis amb una feina a temps parcial o complet, i que tinguin problemes de compatibilitat horària amb l'assignatura, tenen dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des del començament del semestre. Per més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria de la Facultat de Lletres."

Bibliografia i recursos d'informació

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

ALPERS, Svetlana: *El arte de describir. El arte holandés en el s. XVII*, Barcelona, H. Blume, 1987.

* ANGULO, Diego: *Pintura del siglo XVII*, Col. "Ars Hispaniae", vol. XV, Madrid, Plus-Ultra, 1971.

ATERIDO, Ángel: *El final del Siglo de Oro. La pintura en Madrid en el cambio dinástico, 1685-1726*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Coll & Cortés, 2015.

AYALA MALLORI, Nina: *Del Greco a Murillo. La pintura española del Siglo de Oro, 1556-1700*, Madrid, Alianza, 1991.

AYALA MALLORY, Nina: *La pintura flamenca del siglo XVII*, Madrid, Alianza, 1995.

BROWN, Jonathan: "Sobre el significado de las Meninas", *Imágenes e ideas en la pintura española*, Madrid, 1980, pp. 115-142.

* BROWN, Jonathan: *Velázquez. Pintor y cortesano*, Madrid, Alianza, 1986.

BROWN, Jonathan: "Felipe II, mecenas y coleccionista: estudio global de su compleja personalidad", *Reales Sitios: revista del Patrimonio Nacional*, núm. 91, 1987, pp. 37-52.

- * BROWN, Jonathan: *La Edad de Oro de la pintura en España*, Madrid, Nerea, 1990.
- BROWN, Jonathan: *Reflexiones de un hispanista a la sombra de Velázquez*; Madrid, Abada, Museo Nacional del Prado, 2015.
- BROWN, Jonathan, ELLIOT, John H.: "Aficionados al arte de la pintura", *Un palacio para el rey. El Buen Retiro y la corte de Felipe IV*, Alianza Editorial, 2003, pp. 111-148.
- BROWN, Jonathan; GARRIDO Carmen: *La técnica y el genio de Velázquez*, Madrid, Ediciones Encuentro, 1998.
- CATÀLEG (a cura d'Alfonso Emilio Pérez Sánchez): *Zurbarán*, Madrid, Museo del Prado, 1988.
- CATÀLEG (a cura d'Alfonso Emilio Pérez Sánchez y Benito Navarrete Prieto): *De Herrera a Velázquez, el primer naturalismo en Sevilla* (Hospital de los Venerables, Sevilla, 29 de novembre, 2005 - 28 de febrer, 2006 y Museu de Belles Arts de Bilbao, 20 de març - 28 de Maig, 2006, Madrid, Fundación Focus-Abengoa i Museo de Bellas Artes de Bilbao, 2005.
- COMPANY, Ximo: "La luz y el color en la pintura de El Greco", *Arbor. Ciencia, Pensamiento y Cultura*, Madrid, CSIC, vol. 191-776, noviembre-diciembre 2015, a275, pp. 1-14.
- COMPANY, Ximo (prefacio de Jonathan BROWN): *Velázquez. El placer de ver pintura* (col. "Estudios de pintores", 1), Lleida, Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida, Centre d'Art d'Època Moderna, 2017.
- ELLIOTT, John H.: "Felipe IV, mecenas", *Actas del VII Congreso de la Asociación Internacional del Siglo de Oro (AISO)*, Centro Virtual Cervantes, 2005, pp. 43-59.
- FERNÁNDEZ ARENAS, José i BASSEGODA I HUGAS, Bonaventura: *Barroco en Europa*, Col. "Fuentes y documentos para la Historia del Arte", vol. V, Barcelona, Gustavo Gili, 1983.
- FRIEDLAENDER, Walter: *Estudios sobre Caravaggio*, Madrid, Alianza, 1982 (1955 anglès).
- GÁLLEGO, Julián: *Visión y símbolos en la pintura española del Siglo de Oro*, Madrid, Aguilar, 1972.
- GÁLLEGO, Julián (et. alt.): *Velázquez* (catàleg d'exposició), Madrid, Ministeri de Cultura, 1990.
- GARRIDO, Carmen: *El Greco pintor. Estudio técnico*, Madrid, Museo del Prado, Fundación El Greco, 2015.
- GARRIDO, Carmen: *Velázquez. El fluir expresivo de su pintura*, Lleida, La Imprenta CG i CAEM-Universitat de Lleida, 2022
- GONZÁLEZ GARCÍA, Juan Luis: *Imágenes sagradas y predicación visual en el Siglo de Oro*, Madrid, Akal, 2015.
- HASKELL, Francis: *Patronos y pintores. Arte y sociedad en la Italia barroca*, Madrid, Cátedra, 1984.
- KIENTZ, Guillaume (dir.): *Velázquez* (catàleg d'exposició), Grand Palais, Galeries Nationales, París, 2015.
- LÓPEZ TORRIJOS, Rosa: *La Mitología en la pintura española del Siglo de Oro*, Madrid, Cátedra, 1985.
- MARAVALL, José Antonio: *Velázquez y el espíritu de la modernidad*, Madrid, 1960.
- MARÍ, Antoni; QUÍLEZ CORELLA, Francesc; YEGUAS GASSÓ, Joan (textos): *Incólume: bodegones del Siglo de Oro* (catàleg d'exposició), Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2015.
- MARÍAS, Fernando (ed.): *El Greco de Toledo. Pintor de lo visible y lo invisible*, Madrid, Fundación El Greco, Ediciones El Viso, 2014.
- MARTÍN GONZÁLEZ, Juan José: *El artista en la sociedad española del siglo XVII*, Madrid, Cátedra, 1984.
- MATILLA, José Manuel; MENA MARQUÉS, Manuela B.: *Goya. Dibujos. Solo la voluntad me sobra* (catàleg d'exposició), Madrid, Museo Nacional del Prado, 2019.
- MENA MARQUÉS, Manuela B. (a cura de): *Goya en tiempos de guerra* (catàleg d'exposició), Madrid, Museo Nacional del Prado, 2008.

- MENA MARQUÉS, Manuela B. (con la colaboración de Virginia Albarrán Martín): *Bartolomé Esteban Murillo (1617-1682). Dibujos, catálogo razonado*, Santander, Fundación Botín, 2015.
- NAVARRETE PRIETO, Benito (ed.): *El joven Velázquez. A propósito de "La educación de la Vigen" de Yale*, actas del Simposio Internacional celebrado en el espacio Santa Clara de Sevilla, del 15 al 17 de octubre de 2014, Sevilla, ICAS, 2015.
- ODILE, Delenda; BOROBIÁ, Mar: *Zurbarán. Una nueva mirada* (catàleg d'exposició), del 9 de juny al 13 de setembre de 2015, Madrid, Fundación Colección Thyssen-Bornemisza, 2015.
- PALOMINO, Antonio: *Vidas*, Madrid, Alianza, 1986.
- PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio (et al.): *El Siglo de Oro de la pintura española*, Madrid, Mondadori, 1991.
- PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio: "El primer naturalismo: Madrid y Sevilla", *El Siglo de Oro de la pintura española*, Madrid, Mondadori, 1991, 43-71.
- * PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio: *Pintura barroca en España 1600-1750*, Madrid, Cátedra, 1992; nova ed., la sexta, actualitzada a cura de Benito Navarrete Prieto, 2010.
- PÉREZ SÁNCHEZ, Alfonso Emilio (et al): *Las Lágrimas de San Pedro en la pintura española del Siglo de Oro*, Bilbao, Museo de Bellas Artes, 2000.
- PORTÚS, Javier: *Velázquez y el Siglo de Oro* (Catàleg d'exposició), Barcelona, Museo del Prado i Obra Social La Caixa, Barcelona, 2018.
- PUIG, Isidro; COMPANY, Ximo; TOLOSA, Luisa; con la colaboración de ALIAGA, Joan; RAMÓN, Núria; RUSCONI, Stefania: *El pintor Joan de Joanes y su entorno familiar. Los Macip a través de las fuentes literarias y la documentación de archivo*, Lleida, Centre d'Art d'Època Moderna (CAEM), Edicions de la Universitat de Lleida, 2015.
- PUIG, Isidro; COMPANY, Ximo; GARRIDO, Carmen; HERRERO, Miquel Àngel: *Francisco de Goya, Carlos IV. Portrait of King Carlos IV* (col. "Estudios Monográficos de Pintura", 6), Lleida, Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida, Centre d'Art d'Època Moderna, 2016, 166 pàgines (edició bilingüe castellano-anglés).
- ROSENBERG, Jakob: *Rembrandt. Vida y obra*, Madrid, Alianza, 1987 (Oxford, 1964).
- THUILLIER, Jacques: *La obra pictórica completa de Poussin*, Barcelona, Noguer-Rizzoli, 1975.
- ÚBEDA DE LOS COBOS, Andrés: *El Palacio del Rey Planeta. Felipe IV y el Buen Retiro* (catàleg d'exposició), Madrid, Museo del Prado, 2005.
- VALDIVIESO, Enrique: *Vanidades y desengaños en la pintura española del Siglo de Oro*, Madrid, Fundación de Apoyo a la Historia del Arte Hispánico, 2002.
- VALDIVIESO, Enrique; CANO, Ignacio (comissaris): *Juan de Roelas, h. 1570-1625* (catàleg d'exposició), Sevilla, Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2008.
- VALDIVIESO, Enrique: *Murillo. Catálogo razonado de pinturas*, Madrid, Ediciones El Viso, 2010.
- WETHEY, Harold E.: *Alonso Cano. Pintor escultor y arquitecto*, Madrid, Alianza, 1983.
- WITTKOVER, Rudolf i Margot: *Nacidos bajo el signo de Saturno. Genio y temperamento de los artistas desde la Antigüedad hasta la Revolución Francesa*, Madrid, Cátedra, 1985.

* Llibres bàsics des d'un punt de vista d'assignatura obligatòria. Altres possibles títols es donaran al llarg del curs.